

روش صحیح تفسیر قرآن

تحلیل و نقد نظریه استقلال قرآن

عبدالنبی مهدی

مهدی، عبدالنبی

روش صحیح تفسیر قرآن / مؤلف عبدالنبی مهدی؛ (مترجم عبدالنبی مهدی) - - تهران:

منیر، ۱۳۸۵.

ISBN:964-7965-74-5

۲۴۰ ص.

کتاب حاضر ترجمه گزیده کتاب المنهج الصحيح في تفسير القرآن تألیف عبدالنبی مهدی

است.

فهرستیسی بر اساس اطلاعات فیما.

کتابنامه به صورت زیر نویس.

۱. تفسیر. ۲. تفسیر - - فن. ۳. تفسیر شیعه - قرن ۱۴.

الف. عنوان.

۲۹۷/۱۷۱

BP ۹۱/م ۹ ۸۰۴۲۱۵

۱۱۸۳۳ - ۸۴ پ

کتابخانه ملی ایران

ISBN:964-7965-74-5

شابک: ۵-۷۴-۷۹۶۵-۹۶۴

روش صحیح تفسیر قرآن

مؤلف: عبدالنبی مهدی

ناشر: مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر

نوبت چاپ اول، ۱۳۸۵

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

چاپ: نگارش

وب سایت: <http://WWW.MONIR.COM>

پست الکترونیک: info@monir.com

مرکز پخش تهران: نشر منیر تلفن و فاکس: ۷۷۵۲۱۸۳۶

۲۳۰۰ تومان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ» .

اوست کسی که این کتاب را بر تو نازل کرد، قسمتی از آن، آیات محکم است. آنها اساس کتابند؛ و بخشی دیگر متشابهاتند. اما آنها که در قلوبشان کجی و انحراف است، به دنبال متشابهاتند، برای فتنه جویی و طلب تأویل آن، با آنکه تأویلش را جز خدا و راسخان و ریشه داران در علم و دانش کسی نمی داند.

(آنها) می گویند: «ما بدان ایمان آوردیم، همه (چه محکم و چه متشابه) از جانب پروردگار ماست»، و جز خردمندان متذکر نمی شوند.

سورة مبارکه آل عمران، آیه: ۷.

تقدیم به

پیشگاه با عظمت شریک و همنای قرآن،

مترجم، مفسر، بیانگر حقیقی و احیاگر کتاب خدا،

پیشوایی که در غیاب او مصحف الهی مندرس و از آن جز نوشته‌ای نمانده باشد.

مردم آن را با احکام و دستورانش به دست فراموشی سپرده، شنیدن آن برایشان سخت،

و به آن استخفاف کرده، و هر کس مطابق میل خویش آن را توجیه نماید!

نزد آنان چیزی بی ارزش‌تر از آن نیست که قرآن آن‌گونه که سزاوار است تلاوت

(و بیان) شود، ولی اگر مطالب آن با تحریف عرضه شود برای آن بالاترین ارزش را قائل

شوند!

اما با ظهور او نظرات تابع قرآن شود، پس از آنکه قرآن تابع افکار دیگران شده بود!

او قرآن را قرائت کند و مقصود از آیات را بیان نماید، و آن را همان‌گونه که نازل

شده به مردم تعلیم نماید.

تقدیم به قرآن‌گویا و گویای قرآن،

سرور و مولا یمان حضرت صاحب الزمان عجل الله تعالی فرجه الشریف.

مهدی

راهنمای کتاب

بخش اول

نیاز به بیان پیشوایان معصوم علیهم السلام در فهم قرآن

۵۶-۱۵

بخش دوم

ادله قائلین به استقلال قرآن و نقد آن

۱۰۹-۵۷

بخش سوم

پاسخ از شبهات نیاز به تفسیر اهل بیت علیهم السلام

۱۷۵-۱۱۱

بخش چهارم

برخی از موارد تأمل در تفسیر المیزان

۲۰۰-۱۷۷

بخش پنجم

کلماتی از بزرگان

۲۳۱-۲۰۱

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين ، وصلى الله على محمد وآله الطاهرين
واللعن على أعدائهم أجمعين الى يوم الدين .

بدون شک بر همگان لازم است احترام بزرگان، عالمان و
اندیشمندان را حفظ کرده و از آنچه باعث بی احترامی و توهین به
ساحت آنها شود اجتناب نمایند.

سپاسگزاری و قدردانی از زحمات آنها وظیفه همه است .
خدای تعالی به آنها پاداش نیکو عنایت فرماید .

ولی آیا معنای احترام به آنها این است که ما در مطالب علمی از آنها
تقلید کرده و از تحقیق در مطالب علمی خودداری کنیم؟!
اگر ما در لغزش ها از آنها پیروی کنیم، آیا معذوریم؟!

هیچ کس این مطلب را نمی پذیرد، بلکه با گفتار و کردار همه آن را
انکار می کنند، زیرا روشن است که این کار ثمره ای غیر از جمود افکار،
رکود اندیشه ها و تقلید کورکورانه از دیگران نخواهد داشت .

بلکه گاهی باعث گمراهی شده و باگذشت زمان کار به جایی می‌رسد که - مانند امت‌های گذشته که خدای تعالی درباره آنها فرموده: «اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهَبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ»^۱ - بدون چون و چرا هر مطلبی از شخصیت‌های علمی و دانشمندان دینی پذیرفته شود!

سیره و روش همه دانشمندان و محققین بر این است که به تتبع و بررسی و تحقیق در مطالب علمی بپردازند حتی اگر موجب نقد و اشکال و ایراد بر نظرات دیگران شود، و جای هیچ نگرانی و یا تعجب هم نیست که چرا با این کار احترام صاحب نظران را رعایت نمی‌کنند.

تفسیر المیزان از مشهورترین کتابهای تفسیر در زمان معاصر است ولی موارد تأملی در آن وجود دارد که قابل اغماض نیست، به خصوص در مبنایی که اساس کار تفسیر خویش را بر آن قرار داده یعنی اکتفا به قرآن در تفسیر.

ایشان معتقد است چون خدای تعالی کتاب خویش را هدایت، نور، مبین و بیانگر هر چیز معرفی کرده، و نزول آن برای این بوده که بشر آن را بفهمد و درک کند، پس معنا ندارد که این قرآن نیازی به هدایت‌گر، روشن‌کننده و بیان‌کننده‌ای جز خود قرآن داشته باشد. آیات قرآن دلالت دارد - به منطوقش! - که آیات قرآن یکدیگر را تفسیر می‌کنند و بشر با بحث و تدبّر می‌تواند به معارف آن نایل شود.

و بر این باور است که توقف در آیات متشابه و اکتفا به روایات در

تفسیر آن، بی ارزش دانستن عقل و ابطال حجیت آن می‌باشد، و این معقول نیست چون اصل حجیت قرآن با عقل ثابت شده، پس چگونه می‌شود که در خود قرآن عقل حجّت نباشد؟

ایشان به صراحت می‌گویند: خدا فقط دعوت به تدبّر در آیات قرآن کرده است، و تدبّر برای رفع هر اختلافی که در قرآن به نظر رسد کافی است، و اصلاً معنا ندارد که در فهم معنای آیات ما نیاز به کسی حتّی پیامبر ﷺ داشته باشیم! چون خدا به قرآن تحدّی کرده پس بایستی همه انسان‌ها آن را بفهمند و درک کنند.

تنها استثنایی که در کلام ایشان یافت می‌شود این است که: جزئیات احکام چیزی نیست که هر کس بتواند مستقلاً و بدون مراجعه به بیانات رسول خدا ﷺ آن را از قرآن کریم استخراج کند، همچنانکه خود قرآن هم مردم را به آن جناب ارجاع داده... و همچنین جزئیات قصص و معارفی از قبیل مساله معاد.

امید آنکه در این نوشتار، گامی - هر چند ناچیز - در راه تبیین اندیشیدن صحیح بر مبنای کتاب و سنت برداشته، و با استعانت از خدای تعالی و استمداد از حضرت ولی عصر علیه السلام اثبات شود که:
• اکتفا کردن به قرآن در تفسیر ممکن نیست؛ زیرا پیامبر ﷺ هدایت امت و گمراه نشدن آنها را در صورتی تضمین فرموده که هم به قرآن و هم به عترت - هر دو - تمسّک نمایند.

• ما در تفسیر قرآن نیازمند به مفسّر معصوم منصوب از جانب خداوند هستیم.

• این نیاز منافاتی با حجیت عقل ندارد، چنانکه انکار قیاس و رأی در احکام فرعی ابطال حجیت عقل نیست.

• و همچنین منافاتی با نور، هدایت و مبین بودن قرآن ندارد، چه در تفصیل احکام و قصص و معاد و چه غیر آن، زیرا استثنای نور، هدایت، مبین و... بودن قرآن معنا ندارد، حتی در یک مورد.

• آنچه در تدبیر قرآن وارد شده منافاتی با نهی از تتبع متشابهات ندارد. چون تدبیر مربوط به محکّمات است، و در متشابهات ایمان و اعتقاد اجمالی به آن کافی است مگر اینکه بیان آن به دلیل معتبر از ائمه علیهم السلام به ما رسیده باشد که در این صورت تدبیر رواست.

البته ضروری است تذکر دهیم که:

• بحث در حجیت ظواهر قرآن نیست.

• منکر این نیستیم که آیات قرآن - فی الجمله - مفسّر و بیانگر یکدیگر است. بحث فقط در این است که:

• قرآن مستغنی از بیان عترت پیامبر صلی الله علیه و آله نیست و تدبیر در آن به تنهایی برای هدایت بشر کافی نیست.

• در فهم و تفسیر متشابهات قرآن به غیر از بیان پیشوایان معصوم علیهم السلام نمی شود استناد کرد.

• ما نمی توانیم بفهمیم کدام آیه بیانگر کدام آیه است مگر آنکه از اهل بیت علیهم السلام یاد بگیریم.

• با وجود احتمال خلاف نمی شود به طور قطع گفت که مقصود خداوند از آیات قرآن چیست.

مطالب کتاب در پنج بخش تنظیم شده است:

بخش اول، در این بخش از آثار و اخبار اثبات می‌کنیم که ظاهر بعضی از آیات قرآن مقصود خدای تعالی نبوده، و حجیت قرآن مخصوص محکّمات می‌باشد، و در آیات متشابه ایمان اجمالی کافی است، و پس از بیان علت وجود آیات متشابه در قرآن، گزیده‌ای از روایات وارده در نهی از تفسیر بدون علم و نیاز به بیان اهل بیت علیهم‌السلام در تفسیر قرآن را ذکر خواهیم کرد.

بخش دوم مربوط به ادله‌ای است که صاحب تفسیر المیزان بر استقلال قرآن در حجیت، و بی‌نیاز بودن از تفسیر عترت علیهم‌السلام بدان استناد کرده، و سپس به نقد آن ادله می‌پردازیم.

بخش سوم در اشکالاتی است که صاحب تفسیر المیزان بر منکرین استقلال قرآن نموده، و سپس از اشکالات او پاسخ خواهیم داد.

بخش چهارم چند مورد از موارد تأمل در تفسیر المیزان را ذکر و سپس به اختصار اشکالات آن را بازگو می‌کنیم.

بخش پنجم، شامل گزیده‌ای از کلمات بزرگان علما در تفسیر قرآن، و توضیح روایات تفسیر به رأی و چند مطلب پراکنده.

لازم به تذکر است که:

۱. در مواردی که لازم دانسته شد، ترجمه تحت اللفظی آیات را - فقط برای اولین بار - در پاورقی آوردیم، و در این زمینه از ترجمه‌های فارسی قرآن استفاده کردیم.

۲. نسخه تفسیر المیزان که مورد استفاده ما قرار گرفت، چاپ مؤسسه اسماعیلیان، چاپ چهارم، و ترجمه مطالب از ترجمه تفسیر المیزان سید محمد باقر موسوی همدانی چاپ دفتر انتشارات اسلامی، بیست جلدی، چاپ پنجم، می باشد، ولی بعضی از مطالب که ایشان برای مثال یا توضیح اضافه بر متن آورده بود، حذف شد.

در صورت مواجه شدن با اشکال در ترجمه ایشان به ترجمه نیتری بروجردی مراجعه کردیم، و یا خودمان متن را ترجمه کردیم که در پاورقی به آن اشاره شده است.

۳. نوشتار حاضر ترجمه‌ای است از گزیده کتاب «المنهج الصحيح فی تفسیر القرآن»، کسانی که در صدد تحقیق بیشتری باشند، برای اطلاع از متون روایات، بقیه مصادر، کلمات اعلام و سایر مطالب - به خصوص مطالب بخش چهارم ترجمه - می توانند به اصل کتاب مراجعه کنند.